

Piros a tromf

— avagy mitől döglök a légy?

A történelmi Magyarországon a trianoni csonkolását erőteljesen megszenvedett Vajdaság területéről érkezik a Royal kavéház ma esti vendége. A zentai **Burány Béla** professzor járványtan-foglalkozik. Hivatalosan. Van azonban egy régi, a határainkon kívül eső magyar kultúra szempontjából rendkívül jelentős vendége — a népmesegyűjtés. Ha minden igaz, kedves vendégünk hoz magával két mesét, akik izes előadasmódjukban fogják tolmácsolni a Vajdaság és egyáltalán az egész magyar parasztság körében oly népszerű erotikus népmeséket. A jó izlés határain belül. Mielőtt azonban bárki megbotránkozna, sietek leszögezni, hogy ezek a mesék is szerves részét alkotják a magyar folklórnak. Az est tervezett forgatókönyvének első részében tehát a kultúra fog dominálni. A másodikban a politika. Kisebbségvédelem, és a magára hagyott magyarság élete és helyzete Titótló napjainkig. Előljáró-

ban csak annyit, hogy míg 1980-ban a magyarok és az albánok lélekszáma egyaránt 500—500 ezer körül mozgott, jelen pillanatban a magyarok 300-350 ezres, az albánok millió felüli létszám-ban élnek a szocialista Jugoszlávia területén. De mindezekről bővebben és pontosabban kedves vendégem fog este beszélni. És arról is, hogy milyen szimbolikája van ezeknek a népmeséknek, feltételezhető-e, hogy Benedek Elek ezen erotikus népmeséket tette az úri polgárság számára elfogadhatóvá, vagy éppenséggel mi fogta meg a professzort, hogy cserkészkorában nekiálljon népdalt és népmesét gyűjteni? Többek között ezekre, és még sok más, a hallgatóság által is feltett kérdésekre kaphatnak választ mindazok, akik ma este hat órakor eljönnek a Royal kavéházba, ahová szeretettel és őszinte tisztelettel invitálja Önöket és Titeket az est házigazdája:

Csúri Ákos

Egészséges gyermeket akar?

Családtervezéshez, a gyermekáldás fogadásához nyújtunk segítséget a **Debrece-ni utcai orvosi rendelőben**. A Család- és Nővédelmi Tanácsadóban úgynevezett **optimalis családtervezési program**ban vehetnek részt a gyermeket kívánó házaspárok, akiket az óhajtott fogamzás előtt három hónappal megvizsgálunk, tanácsokkal látunk el. A terhes-ség során mindvégig figyelemmel kísérjük a magzat és édesanyja egészségét, a 16. hetes terheseknek pedig lehetőséget biztosítunk arra, hogy felkészüljenek a szülésre egy többhetes szervezett programmal. A szülésre felkészítő „tanfolyamon” hét héten át szakemberek irányításával csoportos foglalkozásokon vehetnek részt a kismamák, sőt a papák is, s elsajátíthatják az újszülöttek fogadásához legszükségesebb ismereteket előadásokon, videófilmek, gyakor-

lati bemutatók segítségével. A „gyermekfogadóra” jelentkezni Oláh Timea védőnőnél lehet a Debrece-ni utcai rendelőben a 22-740-es telefonon, vagy személyesen kedden délután fél 4 és fél 5 között, illetve szerdán 9-től 12 és pénteken 10 és 12 óra között. A következő csoportos foglalkozások március 20-án kezdődnek — ingyenesek, s minden kismamát várunk a felkészítő-k.

A monarchia könyvei

Sokévi európai megosztottság után, és amikor a totalitarizmust egy szabad demokráciá váltja fel, elismerést érdemel, hogy nálunk Magyarországon is visszaemlékeznek az emberek a nemzeti hagyományokra. Aki ugyanis nem ismeri a múltat, az nem ítélni meg

Térdre!

Apró betűs választási program az utcai szemeltesládák oldalán. Olyan alacsony, hogy aki ne adj' isten meg akarná tudni, Z. nemzetiszínű párt milyen jövőt kínál a rá szavazóknak, le kellene, hogy térdeljen a zöld szemetesdoboz elé. (Guggolással is megoldhatná a problémát, de ez hosszabb szöveg esetében zsbibadással járna, idősebb választók talán föl sem tudnának állni utána egy darabig.)

A szemetes elé térdelés több okból sem ajánlott. Először is félreértések forrása lehet: a felületes arrajáró koldusnak nézheti az illetőt, pedig erről ugye — egyelőre — nincs szó. A nőknek kizsákolhat a harisnyája, a férfiak bepisskítják a nadrágjukat. Előfordulhat, hogy valaki figyelmetlenül az illető fejére szórja a szotyolamagot, vagy a nyakába dobja a csikket.

Négykézlábra állni sem veszélytelen. Ráléphetnek az ember kezére, esetleg bevihetik a kijózanítóba. (Az utcán sétáló kutyák zaklatásáról ne is beszéljünk.)

Egyébként sem szerencsés, hogy a ragasztók éppen a szemetest szel-melték ki maguknak. A választók ugyanis — természetesen önkéntelenül — olyan képzettársításra ragadathatják magukat, ami összefüggést teremt az illető párt programja és a hirdetés felületül használt edény funkciója között.

(nyilas)

Találkozások Zolival

Kanyó Zoltán (1940—1985) emlékének

(AZ ELSŐ). Egykori, 1968—69-es vásárhelyi katonatársaim — köztük H. István fizikus, D. András filozófus, K. Gábor esztéta és E. Péter író — a megmondható, mennyire vártuk mi, egyetemi előfelvettek azt a havonta egy napot, amelyet az előírásoknak megfelelően, leendő egyetemi tanulmányainknak szentelhettünk. A Műgyetemre felvett több száz matematikus és fizikus között alig néhányan készültünk bölcsésznek, és nem kis ijedtséggel tapasztaltuk, hogy amúgy sem túl nagy idegennyelv-tudásunk — a katonai ismeretek elsajátításával párhuzamosan — napról napra csökken. Míg a leendő matematikusok és fizikusok különböző matematika- és logikai feladványok megoldásával, állandó fejszámolással, rejtvényfejtéssel, barkochbázással és más hasonló agytornákkal élesítették eszüket, addig mi — a maroknyi nyelvszakos bölcsész — csak panaszkodtunk egymásnak. Tudtuk ugyan, hogy a Studium Generale mozgalom keretében a szegedi egyetem néhány, erre a feladatra önként vállalkozó bölcsészoktatója időnként ellátogat Vásárhelyre, de sem szeptemberben, sem októberben nem jött senki: a tanulásra engedélyezett napokon nekibúszva ücsörögtünk a „kultúrszobában” és olvasgatással, kártyázással mulattuk az időt. November végén éppen egy egész napos szénszállításnak néztünk elébe, amikor a kapuügyeletes felszólította, hogy jött valaki a bölcsészekhez Szegedről. Így üsztük meg az aznapi szénszállítást. Összgyűltünk a kultúrszobában és izgatottan vártuk az „egyetemi embert”. Szó-kétbarna, vékony, sápadt fiatalember lépett be, nem sokkal lehetett idősebb nálunk. Bemutatkozott, és bejelentette, hogy elsősorban a német szakosokkal fog kon-zultálni, mert a JATE Német Nyelvi és Irodalom Tanszékéről jött. Mindannyian köréje telepedtünk. Arra még most is tisztán emlékszem, hogy a Berlin szó tökéletes német kiejtését gyakoroltatta velünk, addig nem is ment tovább, ameddig ezt a szót mindannyian meg nem tanultuk kifogás-

talatul kiejteni. „Milyen sokat foglalkozik ilyen jelentéktelen apróságokkal is” — néztünk össze D. A.-val. „Majd meglátjuk, milyen más lesz az egyetemem” — vigasztalt minket a konzultáció végén, amikor elpanaszoltuk neki azt a szellemi ürességet, amely akkor ott körülött bennünket. Mert valahogy olyan emberi volt, megértő és közvetlen: mindenben eltért akkori környezetünkétől. Tudást, szellemet hozott magával. Nekünk akkor több mint 250 napunk volt még hátra. Ez a délelőtti azonban reményt adott arra, hogy egyszer letelek a katonaidő, és aztán, az egyetemen tényleg minden más lesz majd.

(A MÁSODIK). Aztán per-sze letelt a tizenegy hónap, és 1969 őszén egyetemista lettem. Nem voltam német-szakos, s bár Zolit — akkor még Kanyó tanár urat — sokszor láttam az egyetem folyosóján, nem volt mer-szem odamenni hozzá. Pedig szerettem volna még egyszer megköszönni neki a vásárhelyi laktanyában tett látogatását. Aztán — harmad-éves lehettem már — mégis lett volna rá alkalom. Egy francia nyelvű szöveget kellett volna gyorsan lefordítani, és tanáraink engem ajánlottak neki erre a feladatra. Izgatottan léptem be hozzá. Hatalmas halom könyv- és papírtömeg mögött ült, és azonnal a munkára tért rá. Elmondta a lefordítandó cikk lényegét, de abból a magyarazatból egyetlen szót se értettem. Kedvetlenül jöttem ki tőle a fordítást valahogy megcsináltam, ma sem tudom, fel tudta-e használni. A tanul-ságot mindenestre leszürtem magamban: van még mit tanulnom az egyetemen.

(A SOKADIK). Vége lett az egyetemi éveknek is, öt évig nem is jártam Szegeden, s csak 1978-ban kerültem vissza tanárszolgálatra Francia Nyelvi Tanszék-re.

A tudományos kutatásról csak homályos fogalmaim voltak, nem tudtam, milyen irányban induljak el, mivel érdemes foglalkoznom. Mivel sokat fordítottam, érdekelni kezdett a szövegnyelvészet. Akivel csak beszéltem, mindenki Zolihoz küldött: látszott, hogy vitathatatlan szaktekintélynek számított a karon. Barátságosan fogadott, így végre alkal-mam nyílt elmondani neki vásárhelyi találkozásunkat. Nem emlékezett rá, tíz év telt el azóta. Inkább az érdekelte, mivel foglalkozom, milyen tárgyakat tanítok, milyen tudományos terveim vannak. Amikor előhoza-kodtam neki azzal, hogy érdekelne a szövegnyelvészet, valami olyasmit mondott, hogy ő több mint 15 éve foglalkozik szövegnyelvészettel, és most jött rá arra, hogy nincs is olyan. De engem azért biztatott.

(AZ UTOLSÓ). Akkor már tudtuk, hogy súlyos beteg, komoly műtéteken ment keresztül, a legrosszabbtól kellett tartani. 1984. november végén egyik este a Baty-tyhány utcán mentem hazafelé. Kódós, nyirkos, hideg idő volt. Zoli szemben jött velem: ott találtuk meg, ahol véget ér a sportpályát övező szürke kőpalánk; körülbelül ott, ahol az a három jege-nyefa magasodik. Furcsa volt, mert Zoli nem egyszer jött: nem sétált, hanem is szaladt, hanem valahogy mintha kocogni akart volna... hol lassított, hol ismét nekilendült, s közben furcsán billegett, bukdácsol-t. Piros melegítőszerelem és sí-sapka volt rajta, és az öltözék éles ellentétben állt a rá mindig jellemző eleganciával. Amikor egyvonalba értünk, örömmel üdvözöltem. Rám nézett, nem ismert meg. Szemében különös félelem, riadtság tükröződött. Végten terhet látszott cipelni vállán: olyan magán-va-lóan magányosnak tűnt. Belevesszett a kódós szmog-ba. Akkor láttam őt utoljára.

Ma napra pontosan öt éve, március 5-én halt meg. 11-en volt a temetése, egy sáros, lúcsos, hóolvadáson napon. De erről már nem tudok írni.

Albert Sándor

Élt 93 évet

Fia, lánya, négy unokája, hét dédunokája állta körül a sírt a szomszédok és rokonok karéjában.

Apósáéknál laktak. Apóé a föld, a hatalom. Parancsolgatott neki, s párjának, legkedvesebb fiának is. Az első szülés után a bábaasszony hibájából kisfia meghalt. Apó morzsolt kukoricával teli kosarakat cipeltetett vele. Ez majdnem elvitte őt, olyan beteg lett. Apósa hazakergette szüleihez: aki nem dolgozik, ne is egyék. Férje utánament, visszahozta. Túrtek tovább, majd idős házaspárt gondoztak házukért. A piacon maguk termelte gyümölcsöt — meggyet, burskét — árult fillére-kért. A biciklire nyolc garabolyt aggattak, egyet a hátukra. Jolánka virágait is segített eladni. Az unokáknak számolatlanul adta a forintokat nápolyira, ha megkeresték szokott helyén. Névnapi szegedi papucsot, hálójinget vett. Narancsot, forintos csokit. Még mindig mardosta a fájdalom 16 éves fia elvesztéséért. Lovas kocsi ment rajta keresztül, vért adott, de hiába. Nem értette, miért mehetett

tönkre fia első házassága, fájt lánya betegsége. Az unokáknak helyet adtak, mikor megházasodtak. Nevelték a dédunokákat is, korán reggel ők költöttek az egész házanépet. Foszlós kalácsa, rétese már csak legenda. Idő-közben kezére megnyomorodott, s türelmet vesztett jószágos párját rák vitte el. Vőlegényruhájában temették el. Ünnepe volt, ha vele álmódott hosszú imádságai után. Pénzt dugott családjai kezébe: Hátha ez az utolsó! Telápol, narancs várta a legapróbbakat is, akiket még ringathatott. Nem tudta, mi a lézerlemez, a pluralizmus, a Tv-t nézte, sersült fülével évtizedekig ráhallott, de ziselete türelmes belenyugvással a megváltoztathatatlan-t.

Két világéget élt át gyermekeit mentve, tanyai rokonoknál. Nem tudta, mi az idegesség. földöntúli nyugalommal, derüvel áldotta meg az Istent, akihez magányos óráiban imádkozott szeretetért.

Ott lenne ő a szentképeken, ha az angyalok nem kísédek képében mosolyognának az égi felhőkre könyökölve.

Király Zsuzsanna

Kik azok az alkalmazottak, — mit kezdünk velük?

Közel egymillióan vannak, mégsem szólítja meg őket egyetlen politikai párt sem. Kik ők? Az államszocialista rendszer „mostohagyerekei”, az alkalmazottak, akikről eddig is, s úgy tűnik, ezután is megfigyelnek a politikaformálók. A fehér gallérosokról, a hivatalnokokról, az alkalmazottak kettős életéről, politikai magatartásáról beszélgettünk Felek Gáborral, a JATE Szociológiai Tanszékének oktatójával.

Világjelenség, hogy a fehér gallérosok, azaz a nem fizikai dolgozók száma növekszik. Európa nyugati felén a gazdasági, társadalmi fejlődés és a „gondoskodó” állam szerepének erősödése hozza ezt magával, a mi régióinkban a központosított, bürokratikus államrendszer, az igazgatási típusú társadalom szükséglete. A fehér gallérosok a napnyugati országokban szakmai, funkcionális szempontból rétegeződnek: a menedzsment, a diplomásoktól, a kereskedelmi dolgozóknak át, az irodai tisztviselőik. Az államszocialista rendszerekben ellenben a nem fizikai dolgozóknak „vezető”, „értelmi-ség” és „alkalmazott” csoportosítása ismeretes.

Az alkalmazotti létet szinte csak „negatívumokkal” határozhatjuk meg. Alkalmazott az, aki nem vezető, nem diplomás, nem fizikai munkát végző, de nem is hivatalnok. „szellemi segédmunkát” végzők jó 10 százaléka csak az általános iskola 8 osztályát végezte el, a többség gimnáziumi érettségivel vagy szakközépiskolai végzettséggel rendelkezik. Valójában a szakközépiskolai végzettség is „főlöleges”, mert a munkahelyeknek

a sajátosságaikat ismerő, betanított hivatalnoki munkát végzőkre van szükségük. Kereseti pozícióik is ezt tükrözik: a középfokú végzettségűek az átlagos munkásfizetés (de a szakmunkásokénál kevesebbet) vihetik haza; az ügyviteli, adminisztrációs feladatokat végzők a segédmunkások átlagfizetése alatti bért kapnak. A keresleti pozíciókat egy-két éve még viszonylag jónak tarthatták, mert a rendszernek sok „bürokratára” volt szüksége. A modernizációs folyamatnak ők biztos, hogy vesztesei lesznek, mert szakképzettség nélkül, „egyszerű érettségivel” nehezen tudnak elhelyezkedni.

Erdekeik védelmére nincs lehetőségük. Egyrészt azért, mert beosztottként hiába vannak meg teljesítményüket, hiába sztrájkolnának, ugyan-ly a gazdaságnak nem olvan pontján dolgoznak, hogy ezért fölborulna a rend. Másrészt a korábbi, ágazati szakszervezeti szisztémában nem létezett számukra kollektív érdekvédelem, a munkahelyeken kisebbségi helyzetükből kitörni nem tudtak. Erre lehetőséget ad, ha szakmai alapon egyes csoportjaik — például a titkárnók — megszerveződnek. Kiszolgáltatott helyzetüket egyéni életstratégiákkal igyekeznek elviselni. Egyesek alkalmazkodással védekeznek, úgy, hogy elvállalnak minden olyan továbbképzési lehetőséget, mellyel helyzetüket megsilárdíthatják, mások a párt- és szakszervezeti mozgalom aktivistájaként igyekeznek védetté válni. Ez a „pozícióerősítő stratégia”, a rendszerrel való lojalitás nem az alkalmazottak sajátossága, hanem a helyzetből fakadó kény-

szer. Az alacsony munkahelyi beosztást, a kiszolgáltatottságot kompenzálni igyekeznek a magánéletben, mondhatni: az alkalmazottak kettős életet élnek. Döntő többségük (75-80 százalékuk) nő, a házasságok első számú kiemelkedési lehetőségnek tekintik. Az adminisztrátornők, titkárnők (vagy foglalkozási, vagy anyagi értelemben) „fölfelé” házasodnak; vagy diplomás vagy szakmunkás fér-fizhoz kötik életüket. A második gazdaságba is aktívan bekapcsolódnak, mert ott autonómnak érezhetik magukat. Az öngazdoló ideológiák széles várházát lehetjük föl az alkalmazottakkal, a „mi bürokratáinkkal” beszélgetve. Más utat járnak azok, akiknek sikerült továbbtanulni. Erre törekszik minden harmadik fehér galléros, de valójában csak 15-20 százalékuknak sikerül diplomássá válva elhagyni ezt a réteget. Fontos tudnunk, hogy a diplomás férfiak 20. a nők 40 százaléka alkalmazottként kezdte. Ez azt is jelenti, hogy ez a pálya „átjáróház”, hiszen e rétegből a férfiak 55 százaléka előbb-utóbb vezető pozícióba jut, a nőknek 20 százalékát „emelik ki” vezetőre.

A korábbi társadalomképből kiiktatták az alkalmazotti réteget, helyzetükkel, érdekeikkel nem foglalkoztak. A magyarországi struktúraváltás nyilvánvalóan megköveteli, hogy e réteg szakmai helyzete gyökeresen átalakuljon. Az átképzést a „piac kényszerével”, közvetett módon lenne jó elérni. Az alkalmazottak többsége azonban nem a szakmai önképzés szükségességétől, hanem a politikai indíttatás „tisztogatástól” tart. E réteg tanácsatlanságát s egyben manipulálhatóságát növeli, hogy a készülődő új rendszernek sincs egyetlen olyan politikai szervezete sem, amely számolna ezzel a népes társadalmi réteggel. A választások előtt néhány héttel meg nyitott a kérdés: ki szólítja meg az alkalmazottakat, ki számít szavazataikra?

Újszászi Ilona